

ISTEN: IGEN, EGYHÁZ: NEM?

„Túl gyakran fordul elő, hogy az egyház régimódi, és nem tud kikecmeregni múltjának terhelő eseményeiből. Sokszor oly módon tolmácsolja a rábízott üzenetet, ahogy nem is lenne megvalósítható. Nem egyszer másodlagos és mellékes dolgokat vesz komolyan, és elnéz más, a mai időkben sokkal fontosabb dolgok fölött, vagy legalábbis elintézi őket egy felületes intézkedéssel, amelyet maga sem vesz komolyan. Még a II. Vatikáni Zsinat után is hűségesebb a betűhöz, mint a törvény szelleméhez...” – Mindezt nem egy hitehagyott, meghasonlott ember írta, hanem a zsinat egyik legismertebb hittudósa: Karl Rahner. (Schriften IX/482.) Nem a csalódás hangja csendül ki mondataiból, hanem a féltő szereteté.

Tegyünk mindjárt különbséget azok között, akiknek a címben említett szólam csak ürügy vagy álarc, és azok között, akiknek fáj mindaz a gyengeség, amely Krisztus Titokzatos Testének emberi arcát elcsúfítja. Akik csak ideológiát akarnak gyártani eltökélt életmódjukhoz, azok úgy hivatkoznak az egyház hibáira, hogy valójában semmi konkrét igény nem olvasható ki szavaikból. K. Rahner imént idézett szavai azonban arról tanúskodnak, hogy neki valós, jogos és konkrét igényei voltak az egyházzal szemben, és mivel nem látja megvalósulva őket, szenved szeretete tárgyának hiányosságaitól. Nem önmagát tekinti, hanem azt, akit szeret.

Az alábbi eszme-futtatás arra a kérdésre keresi a választ, amelyet ugyanúgy feltesz magának a gyakorló hívő, mint az egyházzal csak most ismerkedő megterő: **Miért mondjak igent az egyházra?** Minden fogyatékoságával együtt.

Schütz Antal az egyház tagjai között különbséget tesz. Vannak, akik centrifugális mozgással kifelé tartanak az egyházból, és a fennálló hibákra hivatkoznak, pedig valójában csak arról van szó, hogy erkölcsi követelményeit tartják megvalósíthatatlannak, vagy tévhitek omlottak össze, amelyeket – alaptalanul – az egyház tanításával azonosítottak. Rendszerint maga Isten rombolja le ezeket a bálványokat, és akinek nincs elég gyakorlata a kegyelmi tények felismerésében, az ilyenkor elpártol az egyháztól. Így fordulhat elő, hogy betegség, csapások idején a vallás ellen fordulnak sokan: „Miért engedi az Isten?!“ indokolással. Pedig csak az történt, hogy Isten maga rombolt le bennük egy hamis elképzelést, amely biztosító társaságnak nézte a vallást. Az ilyenek gondolkodásmódja semmiben sem különbözik a terroristák, vagy egyes modern filozófiák gyakorlatától, akik kiterveltek maguknak egy bizonyos, jónak ítélt életmódot, és ahhoz gyártják az ideológiát. Az ilyen meggyőződés nem világnézet, nem a valóság megismerésére való törekvés, hanem többé-kevésbé erőszakos világhozformálás saját képükre és hasonlatosságukra.

Akik azonban centripetális mozgással befelé igyekeznek az egyházba, szintén meglepetten torpanhatnak meg az ajtóban, mert olyasmit tapasztalnak, amire nem számítottak. Talán furcsán hangzik, de igaz: az ilyeneknél nemcsak az okozhat nehézséget, hogy valami hamis elképzeléssel kopogtattak Isten házába, hanem az is, hogy nem hagyhatnak ki szükséges fejlődési szakaszokat.

Vegyük fontolóra mindkét csoport problémáját, hogy választ találjunk számukra abban a nagy kérdésben, miért döntenek mégis az egyház mellett, jóllehet valóban létező hibákat tapasztalnak benne.

1. Akik távozóban vannak az egyháztól, és különböző hibákra hivatkoznak, ne felejtsek el, hogy lényeges különbség van egy egzisztenciális döntés és egy kritikus megjegyzés között. Egy létünket és lényegünket érintő döntés eredménye az elkötelezettség: szabad akaratból származó tetteink egy cél érdekében való megbízható, tartós sorompóba állítása. Részünkről cselekvő magatartást igényel. A kritikai megjegyzések ellenben bizonyos fogyasztói felfogásból fakadnak, és inkább passzív magatartást feltételeznek. Arról beszélnek, hogy mit vártunk, de elképzeléseink nem teljesedtek. Jóllehet mindkét gondolatsor: az egzisztenciális döntés előtti, vagy a kritikus megjegyzés előtti folyamat egy megfogalmazott mondatban végződik, természetük alapján véve döntően különbözik. A kettőt összekeverni ugyanolyan végzetes tévedés lenne, mint a teremtő magatartást a szenvedéshez hasonlítani. Newman bíboros írta: bármely hívőnek ezer megoldatlan kérdése lehet a hittel kapcsolatban, anélkül, hogy hitbeli kételyei lennének. A kérdés nem döntés, mint a kételkedés. Aki az egyházban tapasztalt – esetleg tényleges – hibák miatt egzisztenciális döntést akarna hozni, az ugyanabba a tévedésbe esne, mint az aggályos lélek, amikor hitbeli jogos kérdései miatt bűnösnek, hitetlennek hiszi magát, holott erről szó sincs.

Az Európai Püspökkari Konferenciák 1982-es szimpozionjának megnyitó beszédében Hume bíboros különbséget tett a „szakramentalizált” és az „evangelizált” keresztények között. Az utóbbiak jellemzője, hogy személyesen elkötelezték magukat Krisztusnak, míg az első csoportba tartozókat megtanították a szentségek vételének „technikájára”, de személyes elkötelezettségről szó sem volt. Ilyen keresztények között nem csoda, ha külső, kedvezőtlen körülmények között elpártolnak egy olyan életmódtól, amely feltételezte volna ugyan a személyes elkötelezettséget, de valójában nélkülözte. Akik az elkötelezettség dolgában járatlanok, azok könnyen össze fogják téveszteni a kritikus megjegyzéseket az egzisztenciális döntésekkel. Az egyháztagsággal járó személyes elkötelezettség a házastársi kapcsolathoz hasonlítható. Egy időse embert tréfából megkérdeztek, hányszor akart elválni feleségétől. Meghökkenően válaszolt: „Agyonüttni persze sokszor akartam, de elválni?!?” Ez az ember minden filozófiai felkészültség nélkül is jól ismerte a különbséget a hibák észlelése és a feladattól való menekülés között.

Szalézi Szent Ferencről jegyezték fel, hogy amikor mások méltatlan viselkedése miatt kétely és csüggedés fogta el, ezzel vágta el a bizonytalankodást: „Nem az ő kedvükért kezdtem meg a jót, a kedvükért tehát abba sem hagyom!” Vagyis amikor a keresztény ember elkötelezettségéről beszélünk, akkor nem az emberekhez való hűség kategóriájában mozgunk, hanem Istennel való kapcsolatunkról van szó. Az egyházba nem a jó társaság kedvéért kerültünk. Tréfásan azt is szokták mondani, ezért nevezik az egyház tagjai testvérnek egymást, és nem barátoknak, hiszen barátait az ember megválogathatja. Aki meg van győződve arról, hogy Isten hívta az egyházba, az logikusan akkor fog megválni az egyháztól, ha az Istenben csalódott. Saját tévedésünkből persze előfordulhat, hogy „csalódunk” Istenben, de akkor nem fogjuk így felállítani a kérdést: Isten igen, egyház: nem!

Az egyházban csalódók külön kategóriáját képviselik azok, akik az egyházi vezetőség, papság vélt vagy tényleges hibái miatt készülnek távozni az atyai házból. Az ilyenek – valljuk meg – túlzott jelentőséget tulajdonítanak a hierarchiának. Jézus nem az egyház létét, hanem a hit tisztaságának őrzését és a tanúságtételt bízta apostolaira és utódaira. Soha nem kell az egyház létét féltetni még akár botrányos életű pápáktól sem (sokkal kevesebb volt belőlük a történelem folyamán, mint amennyit „rebesgetnek”!). Még csak az egyház önazonosságát sem kell félteni esetleges rossz helyi vezetőségtől. A Szentlélek jelenléte a biztosíték arra, hogy az egyház ezekben a krízisekből kikerül. A Lélek működésének jellemzője azonban, hogy belülről hat. Aki kívül kerül az Ő vonzásán, aki megtagadja a közösséget azokkal, akik között már készíti a megoldást, az legfeljebb annyit mondhat el magáról, hogy kiállt a játszmából. Ezt azonban egy elkötelezett ember nem teszi.

Mit tegyünk, ha ilyen jelenséggel kerülünk szembe? Először is tudatosítsuk azokban, akik az egyház hibáira hivatkozva kiállnak a sorból, hogy az egyház nem azonos a pappal, a hierarchiával. Nemcsak azért, mert a hívek vannak abszolút számbeli fölényben, hanem azért is, mert a hierarchia létjogosultságát is a hívek szolgálata adja meg. Ha tehát egyházat emlegetnek, elsősorban az egyház tagjainak többségét értsék ezen. Ugyanakkor tudatosítsuk az egyháztól elpártolóknak azt is, hogy azok az erkölcsi követelmények, amelyek alól egyházellenes szövegeik révén felmentve érzik magukat, az egyházon kívül is kötelezik őket: a házastársi hűség, a becsület, az igazmondás, megbízhatóság, figyelmes szeretet, az élet tisztelete nem azért kötelez, mert egyházi parancs, vagy mert a kereszténység révén áthatotta egész kultúránkat, társadalmi normáinkat, hanem emberségünknek is tartozunk ezek megtartásával. Nagyon szűk látókörű szemlélet lenne azt hinni, hogy az egyháztól való függés megszüntével megszabadulhatunk ezektől a „kötöttségektől”. Végül – nem utolsó sorban – arra törekedjünk, hogy a tényleges hibákat, amelyek másokat távozásra indítanának, igyekezzünk kiküszöbölni.

2. Az egyház felé közeledő, de megtorpanó megtérők problémája adott esetben több is lehet, mint az előző kategóriákban említett híveké. Nemcsak téves

elképzelésekben való csalódás állíthatja meg őket. Karl Rahner (Schriften VIII/355–373) öt mozzanatot különböztet meg abban a folyamatban, amely révén Isten egyetemes üdvözítő akarata Krisztus által az emberekben megvalósul: Isten anoním módon működni kezd kegyelmével az emberben; a lelkiismerete szavára hallgató ember ismeretlenül is, de együttműködik ezzel a kegyelemmel; a harmadik fázisban ez az együttműködés tudatossá válik; majd felismerve a kegyelem közösségi dimenzióját, közösséget keres (vagy formál) azokkal, akik szintén tudatosan együttműködnek a kegyelemmel; végül pedig ez a közösség az egyöntetűség kedvéért intézményesített formákat alakít ki, amelyek révén a kegyelemmel való együttműködést gyakorolja. Minden emberben ugyanaz a kegyelem működik ugyanúgy. Ez az alapja a missziós munkának, ez ad távlatot az ökumenikus törekvéseknek, és ez teszi érthetővé azok megtorpanását, akik talán még csak a harmadik lépcsőn állnak az imént felsoroltak közül, de rögtön az ötödik fázis követelményeivel találják magukat szemben. Ha egy Isten után érdeklődni kezdő ember oda nyilatkozik, hogy nem akar misére járni, szentolvasót imádkozni (Isten: igen, egyház: nem), még nem kell feltételeznünk, hogy a kárhozat fia, pusztán arról van szó, hogy a negyedik lépcsőt nem tudja átugorni.

A keresztény vallások, így a katolikus egyház is három alapvető területen hoz létre intézményesített formákat. Krisztus prófétai, királyi és papi működésének megfelelően a hit megfogalmazásában (dogmák), az egyház kormányzásában (jog) és a szentségek, illetve a liturgia területén alakít ki közösségi formákat. Mint a zsinat óta újra ismeretes, ezek a közösségi formák nem változhatatlanok és nem tartanak örökké. Ha csak pl. az erkölcsi követelményekre gondolunk: hányszor módosulnak ezek az emberi környezet változásai miatt, amelyre alkalmazni kell őket?! Mennyivel más értelmet kap pl. a „Ne ölj!” parancsa egy vérbosszúra berendezkedett társadalomban, mint a műtőasztalon, vagy a szülőszobában!

Mit tegyünk, ha az egyház felé közeledő, de megtorpanó embertől halljuk a jólismert kifejezést: Isten–igen, egyház–nem? Próbáljuk megérteni, hogy a kegyelmi élet fejlődésének öt szakasza közül melyiknél tart, és segítsük átlépni a következő szakaszba. Ha még csak magányos élményei vannak a kegyelemmel való együttműködésről, kóstoltassuk meg vele a közösség józát, eredményességét. Ha másokkal összefogva keresi a kegyelemmel való együttműködést, mutassunk rá a meglévő intézményes formák értelmére, de arra is, hogy ezek a jogos igényeknek megfelelően változhatnak is, bizonyos rendezett keretek között. A prófétai tevékenység, vagyis a tanítás területén jogos kívánalomnak tekinthető a nagyobb érthetőség igénye. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy sokszor az ún. „deduktív” (általános elvek alkalmazása a konkrét esetekre) módszer helyett sokkal eredményesebb az „induktív” magyarázat, amely a konkrét emberből indul ki, és jut el a kegyelmi valóságig. Az ígéhirdetés ezenkívül sokkal érzékenyebb lehetne a kérügma, a katekézis és a homília közötti különbségekre, és sokkal tudatosabban kellene alkalmaznia az adott

esetben megfelelő műfajt. Az egyház „királyi”, vagyis vezetői tevékenységében világosan különbséget kellene tenni az ún. intézményes és a funkcionális tekintély között. A mai ember az utóbbira érzékeny, és csak azt tudja elfogadni. Vagyis nem azzal szerez magának tekintélyt egy akármilyen szintű egyházi vezető, hogy bizonyos pozícióhoz jutott az egyházban, hanem azzal, hogy ezt a feladatot jól tölti be! Jóllehet az egyház felépítése hierarchikus, mégis bizonyos demokratikusabb vezetést okvetlenül be kell vezetnie: a vezetési stílus kérdésében, a szakértők bevonása területén. Ha egy adott közösség tagjai talán még nem elég érettek közösségi döntések meghozatalára, a felelős vezető ne kibúvót, hanem feladatot lásson ebben a tényben. Az egyház p a p i tevékenysége ma megköveteli az érthetőbb szimbólumok és az érthetőbb nyelv használatát. Ha a liturgia jelen formája mellett csakis történeti érveket lehet felhozni, az biztos jele az idejétmúlt formának. Ahogy a néhány századdal ezelőtt élt keresztényeknek joguk volt saját világukat, kifejezéseiket a liturgiába építeni, ugyanúgy megvan ez a joga és igénye a mai embernek is, és egyetlen értelmes érvet sem lehet hozni amellett, hogy a régiek ehhez jobban értettek.

Mindezzel csak azt akartuk körvonalazni, hogy az intézményesített formák milyen irányban keresik a továbblépést. Feltételezhetjük, hogy az ilyen téren történő változások sok kifogást tesznek tárgyalanná.

Befejezésül csak egy megjegyzést: Valószínűleg minden időben igaz marad mai lelkipásztorok megfigyelése, amelyet így szoktak megfogalmazni: „amilyen a hívek viszonya a paphoz, olyan a jó Istenhez is”! Ennek az aranyigazságnak a teológiai gyökereit a „pap: alter Christus” kérdésében kell keresnünk. Mint lelkipásztori feladat, ez a tény kihívás a valódi tanúságtételre, amelyre minden apostol, minden megkeresztelt ember küldetést kapott. Mint hétköznapi, tapasztalati tény: állandó figyelmeztetés személyes felelőségünkre: keresztény életünk minősége nem magánügy. Amikor valaki a hibák láttán elfordul az egyháztól, valójában megvalósítja azt a teológiai igazságot, amely szerint minden bűnnek van kollektív vetülete is, és a kiengesztelődésnek is közösségi dimenziót is kell tulajdonítanunk. Az elpártolókat sokszor nem változtathatjuk meg, magunkat azonban mindig jobbíthatjuk!

Lelöczky Gyula

„MINDÖRÖKKÉ FIATAL”

Az egyháztörténelem tanulmányozása arra a meggyöződésre vezet, hogy az Egyház nemcsak a legrégebb intézmény a földön, de egyúttal a legfiatalabb is. Semmilyen más emberi csoportosulásnak nem volt meg az a rugalmassága, ami az Egyházban megvan s amely révén a történelem során fönix módjára